

Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників в критеріальній системі якості освіти в сучасному інформаційному освітньому середовищі

Ключові слова: професійна компетентність, , критеріальна система, якість професійно-технічної освіти, модернізація освіти.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, , критериальная система, качество образования, модернизация образования.

Key words: professional competence model, , the content of education, the modernization of education.

Дієвість і життєздатність системи освіти в Україні визначається потенціалом професійно-технічної освіти. Якість професійно-технічної освіти фахівців визначає в цей час якість освіти найбільш дієздатної частини населення, а також ресурси модернізації системи освіти. Перетворення в професійно-технічній освіті спрямовані на забезпечення умов для творчого зростання особистості майбутнього кваліфікованого робітника формування національних, культурно-естетичних цінностей, високоякісної професійної підготовки фахівців, їхньої здатності до самореалізації в індивідуальній і колективній виробничій ; володіння відповідними кваліфікаціями і компетенціями, необхідними для професійної мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці, а також для соціального визнання кожного учня професійно-технічного навчального закладу професіоналом у галузі виробничої діяльності., нові професійні завдання, для рішення яких недостатньо мати академічну систему знань, умінь і навичок. Перед майбутнім кваліфікованим робітником постає актуальне завдання організації своєї професійної діяльності в сучасних умовах, що безупинно змінюються умовах, таким чином, щоб вона була не тільки адекватної цьому часу, але й випереджальною професійною життєздатністю й компетентністю. При цьому під професійною діяльністю ми розуміємо особливий стан людини, його життєвий і професійний досвід, що забезпечує особистісну ситуаційну адаптацію до соціуму.

Безперечно й те, що дану життєдіяльність визначають сформовані в процесі освіти компетенції, тобто здатності особистості, засновані на знаннях, уміннях, навичках, досвіді, цінностях і схильностях, придбаних у процесі освіти.

Вважається, що професійна діяльність майбутніх кваліфікованих робітників забезпечується їх індивідуальною саме мобілізацією й самореалізацією в певних ситуаціях; при цьому вміння проявляються в конкретній специфічній ситуації, а компетенції - у здатності й готовності до дії. Для кожного індивіда вони будуть різні по швидкості і якості виконання. Можна сказати, що вміння - це компетенції в дії. Саме компетенція тієї або іншої групи породжує вміння. Тому компетенції варто розглядати і як певну можливість установлення зв'язку між знанням і операційними діями в ситуації дозволу проблеми. Якщо ж така дія не проявляється особистістю, можна говорити про її дезадаптації через не сформованість певної компетенції. У цьому зв'язку можна говорити про дезадаптанта як про людину, що не проявляє ключових компетенцій у ситуації., і навпаки, про адаптанта - як про людину, що володіє компетенціями, необхідними в певній ситуації.

Походження поняття «компетенція» пов'язане із професійною діяльністю. Нова соціокультурна ситуація в Україні вимагає в умовах ринкових відносин нових кваліфікацій, а виходить, і компетенціями діяти в реаліях, що змінюються. Ці компетенції важливі як для молодих фахівців, так і тим, кому потрібно змінювати свою ментальність у системі перепідготовки й підвищення кваліфікації.

Постановка проблеми Безперервний розвиток психолого-педагогічної теорії й практики, оволодіння окремими фахівцями-новаторами сучасними технологіями навчання й виховання входять у суперечність із тією традиційною академічною підготовкою, що у цей час здійснюють у системі професійно-технічної освіти. Дуже часто спостерігається картина, коли майбутній фахівець, що пройшов підготовку не володіє прогресивними оздоровчими зберігаючими технологіями навчання, тобто тими технологіями навчання, виховання й розвитку, які дають незаперечні результати якості професійно-технічної освіти.

Таким чином, з'являється проблема необхідності формування й розвитку нової якості професійно-технічної освіти з оновленим складом ключових компетенцій.

У зв'язку з вищесказаним варто застосовувати більше загальне формулювання: ключова компетенція - це визначальна компетенція, тому що вона відповідає умовам реалізації, які не обмежені, не занадто специфічні, але є деякою мірою універсальними.

Завжди виникає питання про час формування ключових компетенцій. Слід зазначити, що цей процес повинен відбуватися безупинно все життя й, можливо, навіть із випередженням строків їхнього застосування. І це цілком зрозуміло, тому що в суспільстві з розвинутою творчою працею кожному фахівцеві будуть потрібні знання й уміння (а виходить, і їх утворюючої й визначальної компетенції) по прогностиці, проектуванню, моделюванню, синергетиці, глобалістиці й т.д.

У традиційному розумінні, чим більше знань, тим вище якість освіти. Але з позиції вигагенності, що забезпечується ресурсами компетенцій і компетентності, важливий не обсяг знань, а їх гомеостатичний баланс між знанням і незнанням. Тоді можна говорити про готовність до професійної діяльності з управління соціокультурною сферою, тому що є необхідний інструментальний склад знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей і традицій, або, навпроти, говорити про відсутність цього обсягу.

Таким чином, необхідний моніторинг професійної життєздатності фахівця й ключових компетенцій.

За основу визначення професійної життєздатності фахівця можна взяти наступні показники:

збалансованості необхідних знань і вмінь;

інструментальності знань, умінь, навичок, які проявляє фахівець у певних професійних ситуаціях;

самореалізації або соціальної адаптації:

- а) цілеспрямованого функціонування;
- б) цілеспрямованого розвитку;

в) цілеспрямованої змушеної обставинами адаптації.

Ці показники не абсолютні й можуть мати дискусійний характер

Крім цієї групи показників можна застосовувати й відслідковувати показники, що відбивають інваріантні вимоги до професійно-освітньої діяльності.

Систему рівневої стратифікації вимог до випускника різних освітніх установ можна представити в наступному виді:

по вертикалі змістовні інваріанти якостей майбутніх кваліфікованих робітників в системі ПТО;

по горизонталі - ступінь виразності якості відповідно до інтелектуально - професійної ієрархії діяльності

Розглянемо ступінь виразності особистості й професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників (табл. 1).

Дана таблиця дає деякі орієнтації для рівня вимог до випускників провести відбір змісту підготовки, технологічні умови й характер навчання.

Компетенції походять із певних контекстів певних професійних областей знань, у яких вони формуються й розвиваються. Такі компетенції можна розглядати деякою мірою як особистісно значущі.

Таблиця1.

Ступінь виразності особистості й професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників системи ПТО (у балах)

Особистісні й професійні якості майбутніх кваліфікованих робітників	Рівень виразності якості		
	Низький	середній	Високий
Емоційна стабільність	3	3	3
Емпатія (емоційна сприйнятливність)	3	3	3
Ділові якості	1	2-3	3
Креативність особистості (творча спрямованість)	1-2	2-3	2-3
Управлінські вміння	2-3	3	2
Рішення нестандартних завдань	2	2	2
Критичне мислення	2	2	3
Професійна компетентність	1,2,3	1,2,3	1,2,3
Здатність до саморозвитку, самоосвіті	3	3	3

У цей час актуальний питання, як у дійсності повинні бути сформовані й розвинені компетенції особистості, особливо в системі професійно-технічної освіти, коли по суті немає погоджених вимог державних освітніх стандартів до рівня професійно-технічної освіти.. Численні навчальні плани й програми за спостереженнями фахівців Міністерства освіти і науки України не є ефективними в плані необхідної якості підготовки.. Вони недостатньо забезпечують при відсутності спеціальних навчальних і методичних посібників тієї продуктивної освітньої діяльності по засвоєнню ключових компетенцій, які необхідні для професійної життєдіяльності. Разом з тим, стратегія освіти жадає від фахівців системи освіти пошуку цих соціально-педагогічних умов, у яких можна результативно розвивати найважливіші професійні компетенції.

У свою чергу, ми пропонуємо систему ключових компетенцій, складених на основі аналізу вітчизняних і закордонних джерел.

Першу групу становлять гностичні (дослідницькі) і самоосвітні компетенції, що включають застосування методів і технологій виявлення залежності між метою, змістом, умовами, об'єктами освітнього процесу й результатами.

Блок-Шкала № 1. Самоосвітні й дослідницькі компетенції:

1. знаходити необхідну освітню інформацію;
2. ставити мети, планувати, організовувати свій індивідуальний процес освіти й траєкторію особистісного розвитку інших суб'єктів освітнього процесу;
3. виявляти, вирішувати, контролювати та коректувати проблеми своєї самоосвіти
4. знаходити й витягати користь із досвіду;
5. оцінювати ефективність і результативність отриманої освіти;
6. досліджувати достоїнства й недоліки діяльності, у системі відносин;
7. досліджувати фактори продуктивного освіти, аналізувати стан проблемного поля в теорії й практиці;
8. досліджувати фактори, що впливають на самоорганізацію учасників освітнього процесу.
- 9 досліджувати достоїнства й недоліки власної діяльності.

10. опиратися на сильні сторони своєї особистості в рішенні проблем.

Другу групу становлять організаційно-комунікативні компетенції. Організаторські й комунікативні вміння майбутніх кваліфікованих робітників пов'язані з пошуком побудови найбільш оптимальної моделі взаємин і взаємодії між всіма суб'єктами освітнього процесу й, безумовно, ефективною особистісною самоорганізацією.

Блок-Шкала № 2. Організаційно-комунікативні компетенції:

1. організувати власну діяльність, пов'язану з рішенням освітніх завдань;
2. організувати взаємодія, взаємодопомогу й підтримку між всіма учасниками освітнього процесу;
3. ефективно розподіляти час учасників освітнього процесу на різні види діяльності;
4. використовувати непрямий вплив на організацію діяльності всіх учасників освітнього процесу;
5. навчати самоорганізації діяльності учасників освітнього процесу;
6. будувати взаємини на основі реалізації програм розвитку (інтуїція, позитивні емоції, самостійність, впевненість у своїх силах, схильність до фантазії й ін.);
7. стимулювати до розвитку (заохочення, розвиток сильних сторін особистості в діяльності, оволодіння евристичними методами рішення проблем, завдань і ін.);
8. навчати спілкуванню (умінню ладити з людьми, устанавлювати контакти, погоджувати дії, працювати в парі, групі, слухати й чути інших, дозволяти конфлікти й ін.);
9. приймати рішення, відповідальність;
10. застосовувати нові комп'ютерні технології.

Третю групу становлять конструктивно-проектувальні компетенції, зв'язані з композиційним проектуванням адаптивного освітнього процесу на основі гуманізації цілей і всіх інших компонентів: змісту, форм, методів і прогнозованих результатів. Проектувальні компетенції припускають володіння теоретичними методами дій при розробці цілісного процесу й навчальних занять на основі прогресивних педагогічних технологій.

Блок-Шкала № 3. Конструктивно-проектувальні компетенції:

1. становити особистісну самоосвітню програму (план);
2. становити освітню програму школи;
3. становити технологічні карти проходження навчального матеріалу;
4. установлювати у середині - і міждисциплінарні й циклові зв'язки досліджуваних дисциплін;
5. проектувати модульну й мультипрофільну організацію освітнього процесу ;
6. визначати найбільше раціональні форми, методи й технології освітнього процесу;
7. вибирати найбільше раціональну структуру цілісного процесу;
8. визначати найбільше продуктивну структуру навчального заняття;
9. розвивати особистісну й колективну рефлексії.

Четверту групу становлять соціально-особистісні компетенції.

Блок-Шкала № 4. Соціально-особистісні компетенції:

1. критично розглядати події у світі, України, тім або іншому регіоні;
2. визначати зв'язку минулого, сьогодення й майбутнього;
3. оцінювати соціальні й особистісні тенденції, зв'язані зі здоров'ям, навколишнім середовищем, споживанням різних видів ресурсів;
4. входити в дискусію й відпрацьовувати свою думку;
5. переборювати складності, конфлікти;
6. самовиражати себе й свої кращі якості.

П'яту групу становлять адаптивні компетенції.

Блок-Шкала № 5. Адаптивні компетенції:

1. використовувати нову інформацію для відновлення діяльності;
2. застосовувати нові технології для підвищення ефективності праці;
3. проявляти терпимість, гнучкість, стійкість перед швидкими змінами;
4. проявляти готовність до перетворюючій себе й інших людей діяльності;
5. адекватно реагувати в плані особистісного росту на зміни в соціумі.

Представлені блок-схеми можуть бути використані на всім освітньому процесі професійної школи або керівника будь-якого рівня в системі управління соціокультурною сферою.

Експерт, що проводить аналіз тієї або іншої групи компетенцій повинен оцінити їхні показники по наступній шкалі рівнів:

0 - критичний рівень;

1 - низький рівень;

2 - припустимий рівень;

3 - оптимальний рівень

Також він повинен запропонувати рекомендації зі складання особистісної програми розвитку тих або інших компетенцій у своїй діяльності.

Виділені блоки не безперечні й повинні пройти експериментальну перевірку на практиці в системі професійно-технічної освіти.

Висновок. Розвиток ключових компетенцій пов'язаний з підвищенням якості керування освітнім і проектуванням на кожному рівні професійно - технічної освіти особливих соціальних, психологічних, педагогічних і інших умов.

На сьогодні поняття «інформаційне освітнє середовище» в Україні не має офіційного визначення і по-різному трактується в різних наукових джерелах

З їх аналізу можна виділити чотири основних типи пізнавального інформаційного середовища:

- середовище, орієнтоване на самостійну діяльність щодо здобуття знань;

- середовище, орієнтоване на формування знань, вмінь і навичок;

- навчальне середовище, орієнтоване на отримання знань, вмінь і навичок шляхом безпосереднього контакту з суб'єктами в системі ПТО.

- середовище комбінованого типу.

На сучасному етапі розвитку комп'ютерно-орієнтованих психолого-педагогічних технологій та їх впровадження в навчальний процес, найбільш розповсюдженим є перший тип інформаційного освітнього середовища.

Для цього середовища характерним є навчально-пізнавальні процедури опосередкованої взаємодії суб'єктів навчального процесу за допомогою

телекомунікаційних технологій. Робота викладачів з проектування електронних курсів і проведення занять зводиться до формування навчально-методичних матеріалів в електронному форматі та їх розміщення на освітніх сайтах або на спеціальних програмно-інструментальних платформах. Вивчення компетенцій і способів їхнього формування й розвитку припускає освоєння процедур, пов'язаних із приреченням особистісних і суспільних цілей, справжньою й майбутньою освітньою діяльністю. Справжня реальність перебуває в системі координат пошуку, тому що людина користується придбаними компетенціями, щоб упоратися із ситуаціями сучасними й прогнозованими в ХХІ в.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицька Н. О. Вітагенні критерії показники якості освіти у вищій школі // Керування якістю освіти. Київ, 2007.
2. Кузьмина Н.В., Коропов В.В.. Согласование требований государственных стандартов уровня профессионального образования . -М. – С-Пб., 2008.
3. Серите ВВ. Образование и личность . М., 2007.
4. Зеленцова А.В. Личностный подход в структуре содержания образования . Дис. канд. пед. наук. Волгоград, 1996.
5. Крюкова Е.А. Теоретические основы проектирования и использования индивидуально-развивающих педагогических способов. Дис. докт. пед. наук. Волгоград, 2000.

РЕЗЮМЕ. Прогресивні тенденції розвитку професійно-технічної освіти у світі та Україні ставлять перед фахівцями, що здійснюють сьогодні підготовку студентів і професійну підготовку системі ПТО, нові професійні завдання, для рішення яких недостатньо мати академічну систему знань, умінь і навичок

РЕЗЮМЕ. Прогресивные тенденции развития профессионально-технического образования в мире и в Украине ставят перед специалистами, которые осуществляют сегодня профессиональную подготовку в системе

ПТО, новые профессиональные задачи, для решения которых недостаточно иметь систему знаний, умений и навыков

SUMMARY. Progressive tendencies of education development in the world put forward before the educators-administrators some new serious professional tasks. For the latter to be solved it's not sufficient for administrator to owe the academic competence but to develop the skills of viability in the changing circumstances of contemporaneity.